

ZAKRES WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI WYMAGANY NA I ETAPIE WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU PRZEDMIOTOWEGO Z JĘZYKA POLSKIEGO

dla uczniów klas 4-8 e roku szkolnym 2025/2026

1. TREŚCI KULTUROWO-LITERACKIE

Uczeń:

- a. omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji;
- b. rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie realistycznej, fantastycznonaukowej lub utworach fantasy;
- c. rozpoznaje czytany utwór jako baśń, legendę, bajkę, hymn, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę, dziennik, powieść, pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epopeja, tragedia i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;
- d. rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju;
- e. wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog;
- f. zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje;
- g. zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie, apostrofę, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie, neologizm, eufemizm, porównanie homeryckie, inwokację, symbol, alegorię i określa ich funkcje;
- h. omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motta, puenty, punktu kulminacyjnego;
- i. rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie;
- j. opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność;
- k. charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach;
- l. rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze;
- m. wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy;
- n. określa tematykę oraz problematykę utworu;
- o. wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne;
- p. nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst;
- q. objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach;
- r. określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi;
- s. przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia;
- t. wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze, a także potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny;

- u. wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach;
- v. wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera.
- w. identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy;
- x. wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio;
- y. określa temat i główną myśl tekstu;
- z. dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie);
- aa. odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych;
- bb. odróżnia informacje o faktach od opinii;
- cc. charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy;
- dd. rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa, sceniczna, radiowa) oraz wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją;
- ee. wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- ff. porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- gg. interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
- hh. dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa;
- ii. rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł, felieton i określa ich podstawowe cechy;
- jj. określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury;
- kk. znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

2. TREŚCI JĘZYKOWO-KOMUNIKACYJNE

Uczeń:

- a. rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik) i określa ich funkcje w tekście;
- b. odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych;
- c. dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na -no, -to, konstrukcje z się; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;
- d. rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki;
- e. rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi; rozpoznaje imiesłowowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie;
- f. stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;

- g. poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;
- h. nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);
- i. określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;
- j. rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków;
- k. rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;
- l. rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;
- m. przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie;
- n. wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego;
- o. posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny;
- p. używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- q. rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi; rozumie znaczenie homonimów;
- r. rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach;
- s. rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście;
- t. dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- u. rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- v. zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu;
- w. identyfikuje tekst jako komunikat; rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny;
- x. identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi;
- y. określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- z. rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała);
- aa. rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba, akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów;
- bb. rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady;
- cc. rozumie mechanizm upodobień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową a pismem;
- dd. rozpoznaje wyraz podstawowy i wyraz pochodny; rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaj formantu, wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom

- pochodnym, rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń;
- ee. zna zasady tworzenia wyrazów złożonych, odróżnia ich typy;
- ff. rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone;
- gg. odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;
- hh. dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, archaizmy, kolokwializmy); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone, zna typy skrótów i skrótowców – określa ich funkcje w tekście;
- ii. rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, rodzaje nazw miejscowych, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców;
- jj. zna sposoby wzbogacania słownictwa;
- kk. wyróżnia środowiskowe i regionalne odmiany języka;
- ll. rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu;
- mm. rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny;
- nn. rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach;
- oo. rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
- pp. rozumie, na czym polega błąd językowy;
- qq. pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni;
- rr. poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, znaku wykrzyknika, cudzysłowu, dwukropka, średnika, nawiasu;
- ss. wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych.

3. TWORZENIE WYPOWIEDZI

Uczeń:

- a. tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad, dialog, opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis, list, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, opis przeżyć wewnętrznych, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym;
- b. tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu;
- c. redaguje notatki;
- d. opowiada o przeczytanym tekście;
- e. rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail, SMS) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej;
- f. funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;

- g. gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi;
- h. tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych);
- i. wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
- j. odróżnia przykład od argumentu;
- k. przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
- l. zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- m. rozpoznaje i rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcję;
- n. rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi;
- o. wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje i parafrazuje;
- p. formułuje pytania do tekstu.

4. LISTA LEKTUR

Uczeń zna treść lektur:

- a. Jan Kochanowski, treny I, V, VII i VIII;
- b. Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*;
- c. Ignacy Krasicki, *Żona modna*;
- d. Adam Mickiewicz, *Reduta Ordona*, *Świtezianka*, *Dziady* część II.